

پاکی کوندیلا سنارنسیس (*Pachycondyla sennaarensis*)، مورچه نیش زن ایران در جنوب و جزایر خلیج فارس

مهدی خوبدل^{*1} PhD

دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج)، مرکز تحقیقات بهداشت نظامی، تهران، ایران

۳]. البته دو گونه از مورچه‌های آتشین شامل سلنوپسیس فوگاکس (*Solenopsis fugax*) و سلنوپسیس لاترو (*S. latro*) در ایران وجود دارد که انتشار آن‌ها محدود به مناطق شمالی کشور بوده [۴] و ارتباطی با مورچه‌های نیش زن جنوب ندارد.

مورچه‌های نیش زن پاکی کوندیلا سنارنسیس قبلاً از جزایر ایرانی ابوموسی، تنب بزرگ و تنب کوچک توسط خوبدل و همکاران در سال ۱۳۹۱ و همچنین از جزیره قشم بوسیله رفیع نژاد و همکاران در سال ۱۳۸۸ گزارش شده است [۵، ۶]. لذا ذکر عبارت اولین گزارش مورچه نیش زن از جزایر ابوموسی و قشم در عنوان این مقاله صحت ندارد و بایستی حقوق علمی اولین گزارش دهندگان آن‌ها محفوظ بماند.

مقاله مورد بحث در برخی موارد دارای ایرادها و ابهامات علمی به شرح زیر است که کیفیت آن را بطور جدی تحت تأثیر قرار داده است:

۱- تناقض در گزارش زمان دقیق مطالعه که در متن مقاله، بهار تا پائیز ۹۰، در عناوین جداول ۱ و ۲ فقط پائیز ۹۰ و در عنوان مقاله هم زمان مطالعه سال ۱۳۹۱ قید شده است.

۲- یافته‌ها با روش کار تطابق ندارد. در جدول ۱، اطلاعات زیادی در رابطه با پراکندگی و تعداد کلنی‌های مورچه‌ها ارائه شده است، ولی در مقاله، هیچ روشی برای یافتن کلنی‌ها ذکر نشده است.

۳- در بخش روش کار مقاله به ۳ روش صید شامل مشاهده مستقیم، روش متمرکز و تله گودالی (Pitfall trap) اشاره شده است در حالی که در بخش یافته‌ها در جدول شماره ۲، تمامی مورچه‌های صید شده (۱۷۱۸ عدد) فقط به روش تله گودالی نسبت داده شده است. همچنین جزئیات استفاده از

مقاله زارعی و همکاران، تحت عنوان «اولین گزارش زیست محیطی گونه مورچه‌های آتشین (نیش زن) در جزایر ایرانی ابوموسی، قشم، کیش، هرمز، هنگام و لارک در سال ۹۱» که در مجله طب نظامی به چاپ رسیده است را با دقت و علاقه مطالعه نمودم [۱]. این مقاله از اینکه موضوع بهداشتی مهم انتشار مورچه‌های نیش زن در جزایر جنوب ایران را مورد مطالعه قرار داده است، حائز اهمیت فراوان است، چرا که انجام تحقیقات علمی در شرایط سخت دسترسی به جزایر خلیج فارس و آب و هوای گرم و مرطوب آن بسیار دشوار است و نیاز به پشتکار فراوان دارد که از این لحاظ این مقاله درخور توجه است، ولی علی‌رغم این، نکاتی چند در مورد مقاله مذکور مطرح گردیده است که در این نوشته مورد بحث قرار می‌گیرد:

مورچه‌های نیش زن به مورچه‌هایی گفته می‌شود که کاست کارگر آن‌ها در بند آخر شکم دارای عضو نیش بوده که از تغییر شکل اندام تخم‌ریز حاصل شده است و توانایی نیش زدن و انتقال سم به سایر موجودات از جمله انسان را دارند. در منابع علمی، واژه «مورچه‌های آتشین» (Fire ant) به مورچه‌های جنس سلنوپسیس (*Solenopsis*) که بالغ بر ۲۸۵ گونه هستند، اطلاق می‌گردد. مورچه پاکی کوندیلا سنارنسیس (*Pachycondyla sennaarensis*) (Mayer 1862) از زیرخانواده پونرینه (Ponerinae) بوده و عموماً به مورچه سمسام (Samsam) معروف است و در منطقه ساوانا سودان وفور گسترده داشته و از آفریقا به مناطق گرمسیری و نیمه-گرمسیری آسیا انتشار یافته است [۲]. مورچه‌های نیش زن موجود در جزایر و جنوب ایران اگرچه نیش دردناک توأم با خارش و تاول دارند ولی جزء مورچه‌های آتشین نبوده و از نوع مورچه‌های نیش-زن پاکی کوندیلا سنارنسیس محسوب می‌شوند. اطلاق نام مورچه‌های آتشین به آن‌ها در مستندات و مقالات علمی رایج نیست [۲].

*نویسنده مسئول: مهدی خوبدل. پست الکترونیک: khoobdel@yahoo.com

دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۱۰/۱۷ پذیرش مقاله: ۱۳۹۲/۱۲/۱۴

مشاهدات ساده نمی‌تواند دستاوردهای علمی قابل گزارش داشته باشد.

۵- استفاده از عبارت «زیست محیطی» در عنوان مقاله صحیح نمی‌باشد، زیرا موضوع مقاله حاضر، گزارش گونه مورچه نیش زن و انتشار آن در برخی جزایر خلیج فارس است و مسائل زیست‌محیطی و یا ارتباط مورچه‌ها با عوامل زنده و یا غیر زنده محیط، مورد بررسی قرار نمی‌گیرد.

۶- در قسمت چکیده، عبارات دو خط اول بخش نتیجه‌گیری از لحاظ مفهوم و جمله‌بندی کاملاً برگرفته از مقاله خوبدل و همکاران (۱۳۹۱) می‌باشد [۶] و لذا جزء مصادیق سرقت علمی محسوب می‌گردد.

در نهایت بهتر است با توجه به اعتبار علمی مجله طب نظامی، در ارجاع دادن به این مقاله دقت بیشتری به کار گرفته شود.

منابع

- Zarei A, Rafinejad J, Paknia O, Zarei F, Sorudi Jafari F, Golestani A. An Environmental Report on the Fire-Ant Species (Biter) of Iranian Islands of Abu Musa, Qeshm, Kish, Hormuz, Hangan and Lark in 1391. *J Mil Med.* 2013;15(3):219-23.
- Wetterer JK. Geographic spread of the samsun or sword ant, *Pachycondyla* (Brachyponera) *sennaarensis* (Hymenoptera: Formicidae). *Myrmecol News.* 2013;18:13-8.
- Mashaly AA, Al-Mekhlafi FA, Al-Qahtani AM. Foraging activity and food preferences of the samsun ant, *Pachycondyla sennaarensis*. *Bulletin of Insectology.* 2013;66(2):187-93.
- Paknia O, Radchenko A, Alipanah H, Pfeiffer M. A Preliminary Checklist Of The Ants (Hymenoptera: Formicidae) Of Iran. *Myrmecol News.* 2008;11:151-9.
- Khoobdel M, Akbarzadeh K, Jafari H, Mehrabi Tavana A, Mousavi Jazayari A, Rafienezad J, et al. Ant sting in military forces on three Persian islands of Abu-Musa, Great Tonb and Lesser Tonb. *J Mil Med.* 2012;14(2):155-62.
- Rafinejad J, Zareii A, Azad M, Biglaryan F, Doosti S, Sedaghat MM. Faunestic study of ants with emphasis on the health risk of stinging ants in Qeshm Island, Iran. *Iran J Arthropod Borne Dis.* 2009;3(1):53-9.

تله گودالی از قبیل تعداد تله مورد استفاده، زمان تله گذاری و مدت آن، تعداد روزهای تله گذاری، نحوه انتخاب مکان‌های تله گذاری و بسیاری موارد لازم دیگر ذکر نشده است.

۴- در بخش بحث و نتیجه‌گیری (ستون ۲، پاراگراف ۲) اشاره شده است که «... در محیط‌های شهری و روستایی به علت در دسترس بودن منابع غذایی متعدد برای این گونه، رفتار دانه خواری درصد کمتری از رفتار تغذیه ای این گونه مورچه را نشان می‌دهد و ...» لازم به ذکر است که علاوه بر آنکه عبارت مذکور ارتباطی با موضوع اصلی مقاله ندارد، اساساً نه در بخش روش کار مقاله به روش مطالعه آن اشاره شده و نه در بخش نتایج، یافته‌ای در این زمینه ارائه شده است. از سوی دیگر مطالعه وضعیت تغذیه‌ای و ترجیح غذایی مورچه‌ها در دنیا با متدها و روش‌های اختصاصی انجام می‌گیرد [۳].